

Postępowania odrębne. System Postępowania Cywilnego. Tom 6

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

Rozdział 1. Zagadnienia wprowadzające

Spis treści

	Nb
1.1. Postępowania odrębne w KPC	1
1.2. Postępowania odrębne – perspektywa krajowego systemu prawa	17
1.3. Postępowanie odrębne w KPC – perspektywa stanowiska nauki prawa	47
1.4. Postępowania odrębne – perspektywa europejskiej przestrzeni prawnej	62
1.5. Uwagi końcowe	88

Literatura: Aksjologia prawa cywilnego i cywilnoprawna ochrona dóbr (red. *J. Pisuliński, J. Zawadzka*), Warszawa 2020; *N. Andrews*, Fundamental Principles of Civil Procedure: Order Out of Chaos, w: *Civil Litigation in a Globalising World* (eds. *X.E. Kramer, C.H. van Rhee*), The Hague 2012; *A.M. Arkuszewska*, Referendarz sądowy w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2011; *W. Berutowicz*, Charakter zmian prawa postępowania cywilnego w Polsce Ludowej, ZNUWr 1958, t. III; *tenże* Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 1974; *F. Bignami, D. Zaring*, Comparative Law and Regulation. Understanding the Global Regulatory Process, Cheltenham, Northampton 2018; *M. Błaszczak*, Umowy dowodowe, w: Dowody w postępowaniu cywilnym (red. *Ł. Błaszczak*), Warszawa 2021; *M. Borucka-Arctowa*, Koncepcja sprawiedliwości proceduralnej i jej rola w okresie przemian systemu prawa – analiza teoretyczna i funkcjonalna, w: Dynamika wartości w prawie (red. *K. Palecki*), Kraków 1997; *W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki*, w: Postępowanie cywilne w zarysie (red. *W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki*), Warszawa 2020; *M. Cappelletti, J.A. Jolowicz*, Public Interest Parties and Active Role of the Judge in Civil Litigation, Milano 1975; *C. Casalunga, E. Becker*, Enforcement of Intellectual Property Rights in France, w: Enforcement of Intellectual Property Rights in the EU Member States (ed. *F. Petillion*), Antwerp 2019; *T. Chauvin*, Prawa stają się prawem: demokratyczne procedury w służbie wartości, w: Prawa stają się prawem. Status jednostki a tendencje rozwojowe prawa. Konferencja Wydziału Prawa i Administracji 25 lutego 2005 roku (red. *M. Wyrzykowski*), Warszawa 2006; *S. Chmielarz-Grochal*, Bezpośrednie stosowanie art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, PrzPrKonst 2016, Nr 3; *M. Chmieliński*, Legal „Determinism” or/and Legal „Creationism”? Conservative – communitarian versus Contractarian Approaches to Legal Change, w: The Philosophy of Legal Change. Theoretical Perspectives and Practical Processes (eds. *M. Chmieliński, M. Rupniewski*), New York 2020; *S. Cieślak*, Ewolucja formalizmu procesowego w okresie pięćdziesięciu lat obowiązywania polskiego Kodeksu postępowania cywilnego, KPP 2015, Nr 4; *tenże* Formalizm postępowania cywilnego, Warszawa 2008; *tenże*, Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2013; *tenże*, Założenia aksjologiczne postępowania cywilnego – propozycja sformułowania kryteriów aksjologicznej oceny regulacji procesowej, w: Założenia aksjologiczne nowelizacji KPC z 4 lipca 2019 r. (red. *S. Cieślak*), Łódź 2020; *Civil Litigation in a Globalising World* (eds. *X.E. Kramer, C.H. Rhee*), The Hague 2012; *J.P. Coolson*, Case Management Innovation in a Large, Urban Trial Court: the Critical Importance of Legal Stakeholder Attitudes, Justice System Journal 2009, No 1; Czterdziestolecie

kodeksu postępowania cywilnego. Zjazd Katedr Postępowania Cywilnego w Zakopanem (7–9.10.2005 r.) (red. *I. Ratusińska*), Kraków 2005; *T. Demendecki*, Kodeks prawa sądowego cywilnego państw członkowskich Unii Europejskiej – współczesna utopia?, *SIL* 2012, Nr 18; Dostęp do ochrony prawnej w sądowym postępowaniu cywilnym (red. *K. Flaga-Gieruszyńska*, *R. Flejszar*, *E. Marszałkowska-Krześ*), Warszawa 2021; Dowody w postępowaniu cywilnym (red. *Ł. Błaszczak*), Warszawa 2021; *R. Dubowski*, *I. Szczepańska-Kulik*, *J. Waszczuk-Napiórkowska*, Ocena skutków regulacji zawartej w rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (druk Nr 3137), Biuro Analiz Sejmowych, Warszawa 23.1.2019 r., <https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/opinieBAS.xsp?nr=3137> (dostęp: 14.2.2022 r.); *S. Ekert*, *B. Heiderhoff*, Die Evaluierung der FGG-Reform. Abschlussbericht zum Forschungsvorhaben, Berlin 2018; *T. Ereciński*, O uwarunkowaniach, potrzebie oraz zakresie nowego kodeksu postępowania cywilnego, *PPC* 2010, Nr 1; *tenże*, Ocena skutków nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego z 4.07.2019 r., w: *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego – konsekwencje zmian* (red. *M. Dziurda*, *T. Zembrzusi*), Warszawa 2021; *tenże*, Postępowania odrębne de lege lata i de lege ferenda, w: *Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych. Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego Szczecin–Niechorze 28–30.9.2007 r.* (red. *H. Dolecki*, *K. Flaga-Gieruszyńska*), Warszawa 2009; *T. Ereciński*, *K. Weitz*, Prawda i równość stron w postępowaniu cywilnym a orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, w: *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego*, Serock k. Warszawy, 24–26 września 2009 r. (red. *T. Ereciński*, *K. Weitz*), Warszawa 2010; *European Traditions in Civil Procedure* (ed. *C.H. van Rhee*), Antwerp–Oxford 2005; *Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych. Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego Szczecin–Niechorze 28–30.9.2007 r.* (red. *H. Dolecki*, *K. Flaga-Gieruszyńska*), Warszawa 2009; *P. Feliga*, Sprawiedliwe załatwienie sprawy gospodarczej jako cel odrębności postępowania w sprawach gospodarczych (art. 458¹–458¹³ KPC), w: *Reforma czy kolejna nowelizacja KPC? Uwagi na tle ustawy z 4.7.2019 r. zmieniającej KPC* (red. *P. Rylski*), Warszawa 2020; *R. Flejszar*, Przedmiot postępowania uproszczonego w świetle prawa do rzetelnego procesu, w: *Dostęp do ochrony prawnej* (red. *K. Flaga-Gieruszyńska*, *R. Flejszar*, *E. Marszałkowska-Krześ*), Warszawa 2021; *M. Florczak-Wątor*, Prawo do sądu jako prawo jednostki i jako gwarancja horyzontalnego działania praw i wolności, *PrzPrKonst* 2016, Nr 3; *A. Frank*, 10 Jahre FamFG, *FamRZ* 2019, Nr 17; *M. Golecki*, Odtwarzać normę prawną, interpretować ją, czy twórczo stosować prawo – rola sądu w oczekiwaniach społecznych, w: *Wymiar sprawiedliwości w dobie oczekiwań społecznych*, cz. 1, *Prawo* (red. *P. Banasik*), Warszawa 2015; *A. Góra-Błaszczkowska*, Czy potrzebny jest nowy Kodeks postępowania cywilnego (uwagi na podstawie najnowszych nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego), w: *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego* (red. *A. Góra-Błaszczkowska*), Sopot 2015; *taż*, Zasada równości stron w procesie cywilnym, Warszawa 2008; *P. Grzegorzczak*, Postępowania odrębne w świetle projektowanych zmian Kodeksu postępowania cywilnego, w: *Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej* (red. *K. Markiewicz*), Warszawa 2011; *tenże*, Ustawa o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym. Ogólna charakterystyka, Warszawa 2011; *A. Harla*, O właściwe rozumienie postulatu sprawności postępowania cywilnego (art. 6 § 1 KPC), w: *Dostęp do ochrony prawnej w sądowym postępowaniu cywilnym* (red. *K. Flaga-Gieruszyńska*, *R. Flejszar*, *E. Marszałkowska-Krześ*), Warszawa 2021; *J. Helios*, Aspekt systemowy i aksjologiczny procedur, *AUWr* 2008, t. LXXVII; *M. Horodniczy*, Wykonywanie przez referendarzy sądowych czynności z zakresu ochrony prawnej – glosa do wyroku TK z dnia 12 maja 2011 r., P 38/08, *GSP-PrOrz* 2012, Nr 3; *A. Jakubecki*, Dostęp do ochrony prawnej w świetle ustawy nowelizującej KPC z 4.7.2019 r., w: *Dostęp do ochrony prawnej w sądowym postępowaniu cywilnym* (red. *K. Flaga-Gieruszyńska*, *R. Flejszar*, *E. Marszałkowska-Krześ*), Warszawa 2021; *tenże*, Koncentracja materiału procesowego w postępowaniu cywilnym A.D. 2019 – dyskrecjonalna władza sędziego czy prekluzja

zja, w: *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego – konsekwencje zmian* (red. *M. Dziurda, T. Zembrzusi*), Warszawa 2021; *tenże*, Naczelne zasady postępowania cywilnego w świetle nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego, w: *Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego. Zjazd Katedr Postępowania Cywilnego w Zakopanem (7–9.10.2005 r.)* (red. *I. Ratusińska*), Kraków 2005; *J. Jaśkiewicz*, Poznanie faktów w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2013; *M. Jędrzejewska*, Możliwości i zakres ograniczenia obowiązków sędziego, PS 1995, Nr 1; *taż*, Podmiotowy zakres wymiaru sprawiedliwości (problem postępowania nakazowego i upominawczego), w: *Zbiór rozpraw z zakresu postępowania cywilnego. Profesorowi Włodzimierzowi Berutowiczowi w 40-lecie pracy naukowej* (red. *H. Mądrzak*), Wrocław 1990; *taż*, Zmiana istoty postępowań odrębnych w sprawach prostych i drobnych, SI 1998, Nr 34; *J. Jodłowski, W. Siedlecki*, Postępowanie cywilne. Część ogólna, Warszawa 1958; *J. Jodłowski, Z. Resich*, Postępowanie cywilne, Warszawa 1987; *E. Kajkowska, M. Dąbrowski, M. Orkusz*, Zasada koncentracji materiału procesowego i ciągłości rozprawy – analiza systemów prawnych, Warszawa 2018; *B. Karolczyk*, Koncentracja materiału procesowego w postępowaniu cywilnym przed sądem pierwszej instancji, Warszawa 2013; *tenże*, Potrzeba nowej kodyfikacji cywilnego prawa procesowego a struktura postępowania dowodowego de lege ferenda, w: *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego* (red. *A. Góra-Błaszczkowska*), Sopot 2015; *Kommentar zu den Zivilprozeßgesetzen 2/2* (Hrsg. *H.W. Fasching*), Wien 2003; *T.T. Koncewicz*, Aksjologia unijnego kodeksu unijnego kodeksu proceduralnego, Warszawa 2010; *Konstytucja RP, t. I, Komentarz do art. 1–86* (red. *M. Safjan, L. Bosek*), Warszawa 2016; *Konstytucjonalizacja postępowania cywilnego* (red. *L. Błaszczak*), Wrocław 2015; *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, t. I* (red. *L. Garlicki*), Warszawa 2010; *M. Kostwiński*, Merytoryczne rozpoznanie sprawy w procesie cywilnym w ramach konstrukcji odwrócenia sporu, Warszawa 2019; *tenże*, Postępowanie nakazowe i upominawcze po nowelizacji k.p.c. z 4 lipca 2019 r. a postulat szybkości postępowania cywilnego oraz zasada równości, w: *Założenia aksjologiczne nowelizacji* (red. *S. Cieślak*), Łódź 2020; *A. Kościółek*, Zakres zastosowania wezwania do udzielenia informacji (art. 479¹¹² i n. k.p.c.), w: *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego – konsekwencje zmian* (red. *M. Dziurda, T. Zembrzusi*), Warszawa 2021; *M. Kotalczyk*, Sztuczna inteligencja w służbie polskiego sądu – propozycje rozwiązań, Iustitia 2021, Nr 2; *A. Kotowski*, Zjawisko multcentryczności systemu prawa z perspektywy koncepcji integracyjnej, SP 2015, Nr 4; *A. Kozak*, Granice prawniczej władzy dyskrecyjnej, Wrocław 2002; *R. Kulski*, Ochrona interesów zbiorowych w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2017; *K. Lubiński*, Postępowanie cywilne bez granic: harmonizacja a unifikacja prawa procesowego, Pal. 1999, Nr 1–2; *tenże*, Sposoby regulacji prawnej postępowania nieprocesowego w wybranych europejskich systemach postępowania cywilnego, w: *Sine era et studio. Księga jubileuszowa dedykowana Sędziemu Jackowi Gudowskiemu* (red. *T. Ereciński, P. Grzegorzczak, K. Weitz*), Warszawa 2016; *tenże*, Tendencje unifikacyjne w rozwoju prawa postępowania cywilnego, w: *Księga pamiątkowa ku czci Profesora Witolda Broniewicza. Symbolae Vitoldo Broniewicz dedicatae* (red. *A. Marciniak*), Łódź 1998; *A. Łazarska*, Rzetelny proces cywilny, Warszawa 2012; *taż*, Sędziowskie kierownictwo postępowaniem cywilnym przed sądem pierwszej instancji, Warszawa 2013; *E. Łętowska*, Dialog i metody. Interpretacja prawa w multcentrycznym systemie prawa (cz. I), EPS 2008, Nr 12; *A. Machnikowska*, 50-lecie kodeksu postępowania cywilnego z dalekiej i bliskiej perspektywy, KPP 2015, Nr 3; *taż*, Postępowanie w sprawach gospodarczych jako postępowanie odrębne, w: *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego – konsekwencje zmian* (red. *M. Dziurda, T. Zembrzusi*), Warszawa 2021; *A. Machowska*, Kognicja sądów powszechnych w sprawach cywilnych – Francja, Warszawa 2017; *L. Malecki-Tepicht*, Rewolucja cyfrowa w sądownictwie – przegląd obszarów i narzędzi wzmocnienia efektywności wymiaru sprawiedliwości, Iustitia 2020, Nr 2; *M. Manowska*, Judicial Management of Evidence Hearing Before a Court of First Instance Polish System vs Belgian System, Ius Novum 2020, Vol. 4; *C. Menkel-Meadow*, Why Hasn't the World Gotten to Yes? An Appreciation and Some Reflections, Negotiation Journal 2006, No 22; *J. Misztal-Konecka*, Kompetencje referendarza sądowego w cywilnym postępowaniu eg-

zekucyjnym a wymierzanie sprawiedliwości, MoP 2017, Nr 8; Multicentrism as an Emerging Paradigm in Legal Theory (eds. *M. Zirk-Sadowski, B. Golecki, B. Wojciechowski*) Frankfurt am Main–Berlin 2009; Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego (red. *A. Góra-Błaszczkowska*), Sopot 2015; *A. Olaś*, Postępowanie uproszczone po zmianach wprowadzonych na mocy ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, w: *Reforma czy kolejna nowelizacja KPC? Uwagi na tle ustawy z 4.7.2019 r. zmieniającej KPC* (red. *P. Rylski*), Warszawa 2020; *tenże*, W stronę modelowego Europejskiego Kodeksu Postępowania Cywilnego: od Projektu Storme do Modelowych europejskich reguł Postępowania Cywilnego, PS 2021, Nr 9; *M. Osowska-Grzelak*, Wzajemna relacja postępowań odrębnych występujących w procesie cywilnym w ujęciu ogólnym – cz. II, MoP 2008, Nr 14; *G. Palumbo, L. Nunziata, G. Giupponi, J. Mora-Sanguinetti*, Judicial performance and its determinants: a cross-country perspective. A going for growth report, OECD 2013, <https://ideas.repec.org/p/oec/ecoaab/5-en.html> (dostęp: 22.2.2022 r.); *S. Filipiec*, Teoretyczno-prawne aspekty zasady prawa do sądu, Ann. UMCS 2000, Nr 7; *H. Pietrkowski*, Postępowania odrębne (Wybrane zagadnienia), w: *H. Pietrkowski*, *Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2021; *T. Pietrkowski, B. Wojciechowski*, Równość, prawda i sprawiedliwość w procesie cywilnym. Rozważania na tle nowelizacji K.P.C., Pal. 2004, Nr 9–10; Postępowania odrębne. Komentarz (red. *B. Draniewicz, L. Piebiak*), Warszawa 2007; Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym Kodeksie postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego w Katowicach–Kocierzu (26–29 września 2013 r.) (red. *K. Markiewicz, A. Torbus*), Warszawa 2014; Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego – konsekwencje zmian (red. *M. Dziurda, T. Zembruski*), Warszawa 2021; Reforma czy kolejna nowelizacja KPC? Uwagi na tle ustawy z 4.7.2019 r. zmieniającej KPC (red. *P. Rylski*), Warszawa 2020; Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej (red. *K. Markiewicz*), Warszawa 2011; *M. Reimann, R. Zimmermann*, Oxford Handbook of Comparative Law, Oxford 2019; *M. Rejda*, Zabezpieczenie środka dowodowego w sprawach własności intelektualnej (art. 479⁸⁹–479¹²⁹ KPC), w: *Dowody w postępowaniu cywilnym* (red. *Ł. Błaszczak*), Warszawa 2021; *C.H. van Rhee*, Case management in Europe. A Modern approach to Civil Litigation, Access to Justice in Eastern Europe 2018, No 1; *tenże*, Harmonisation of Civil Procedure: An Historical and Comparative Perspective, w: *Civil Litigation in a Globalising World* (eds. *X.E. Kramer, C.H. van Rhee*), The Hague 2012; *C.H. van Rhee, A. Uzelac*, Truth and Efficiency of Civil Litigation. Fundamental Aspects of Fact – Finding and Evidence – taking in a Comparative Context, Oxford 2012; *C.H. van Rhee, R. Verkerk*, The Netherlands: A No-Nonsense Approach to Civil Procedure Reform, w: *Civil Litigation in China and Europe: Essays on the Role of the Judge and the Parties* (eds. *C.H. van Rhee, F.Y. Yulin*), Dordrecht 2014; *M. Rupniewski*, Elementy kreacjonizmu i determinizmu prawnego w nowelizacji k.p.c. z 4 lipca 2019 r., w: *Założenia aksjologiczne nowelizacji* (red. *S. Cieślak*), Łódź 2020, *P. Rylski*, O nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego ustawa z 4.7.2019 r. w ogólności, Pal. 2019, Nr 11–12; *tenże*, Pozycja ustrojowa i procesowa referendarza sądowego w postępowaniu cywilnym, Prawo w działaniu 2011, Nr 10; *W. Siedlecki*, Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 2006; *M. Sienko*, Nowe modele koncentracji materiału procesowego, w: *Reforma czy kolejna nowelizacja KPC? Uwagi na tle ustawy z 4.7.2019 r. zmieniającej KPC* (red. *P. Rylski*), Warszawa 2020; *K. Sobczak*, Referendarze i asystenci bez perspektyw, KrRaS 2011, Nr 2; *L.B. Solum*, Procedural Justice, SCLR 2004, No 181; *R. Stürner*, Principles of European civil procedure or a European model code? Some considerations on the joint ELI-UNIDROIT project, Uniform Law Review 2014, No 2; *tenże*, Rola myśli dogmatycznej w prawie procesowym cywilnym, PPC 2017, Nr 3; System prawa pracy, t. 6, Procesowe prawo pracy (red. *K. Baran*), Warszawa 2016; The Future of the European Law of Civil Procedure. Coordination on Harmonization? (eds. *F.G. Inchausti, B. Hess*), Oxford 2020; *A. Torbus*, Czy projekt nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego pod nazwą „Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych ustaw” (druk Nr 3137) pozwala zwiększyć efektywności postępowania cywilnego?, Warszawa 2019; *A. Uzlec*,

C.H. van Rhee, Transformation of civil Justice. Unity and Diversity, Comparative Perspectives on Law and Justice 2018, Nr 70; M. Walasik, Zakres regulacji nowego Kodeksu postępowania cywilnego, w: Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym Kodeksie postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego w Katowicach–Kocierzu (26–29 września 2013 r.) (red. K. Markiewicz, A. Torbus), Warszawa 2014; G. Walter, Harmonisation of Civil Procedure: Policy Perspectives, w: Civil Litigation in a Globalising World (eds. X.E. Kramer, C.H. Rhee), The Hague 2012; K. Weitz, Czy nowa kodyfikacja postępowania cywilnego? PiP 2007, Nr 3; *tenże*, Europejskie prawo procesowe cywilne – stan obecny i perspektywy dalszego rozwoju, PS 2007, Nr 2; *tenże*, Europejskie prawo procesowe cywilne, w: Stosowanie prawa UE przez sądy (red. A. Wróbel), Kraków 2005; *tenże*, Między systemem dyskrecjonalnej władzy sędziego a systemem prekluzji – ewolucja regulacji prawa polskiego, w: Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych. Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego Szczecin–Niechorze 28–30.9.2007 r. (red. H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska), Warszawa 2009; *tenże*, Współczesne problemy kodyfikacji prawa postępowania cywilnego, FP 2020, Nr 3; S. Włodyka, Pojęcie postępowania cywilnego i jego rodzaje, w: Wstęp do systemu prawa procesowego cywilnego, Wrocław 1974; B. Wojciechowski, Dyskrecjonalność sędziowska. Studium teoretycznoprawne, Toruń 2004; J. Wróblewski, Proceduralne wartości tworzenia prawa, w: J. Wróblewski, Pisma wybrane, Warszawa 2015; F. Zedler, Co dalej z kodeksem postępowania cywilnego?, w: Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego. Zjazd Katedr Postępowania Cywilnego w Zakopanem (7–9.10.2005 r.) (red. I. Ratusińska), Kraków 2005; T. Zembrzusi, Koncentracja materiału procesowego – w poszukiwaniu właściwej drogi, w: Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego – konsekwencje zmian (red. M. Dziurda, T. Zembrzusi), Warszawa 2021; A. Zieliński, Uprzywilejowanie niektórych roszezeń w postępowaniu cywilnym, w: Studia z prawa postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Z. Resicha, Warszawa 1985.

1.1. Postępowania odrębne w KPC

1. Przystępując do prac nad KPC30 r.¹, Komisja Kodyfikacyjna II RP była przekonana o potrzebie opracowania aktu prawnego, który wprowadzi do porządku prawnego strukturę cechującą się: funkcjonalnością i czytelnością oraz odpowiednim dla uniwersalnego wykorzystania, ogólnym brzmieniem norm². Nowe przepisy miały cechować się „energią procesową”³, a ich stosowanie – obniżyć zarówno liczbę spraw wpływających do sądów, jak i koszty ich rozpoznawania, ponoszone przez strony postępowania i przez wymiar sprawiedliwości. Podstawą tego zamierzenia było podporządkowanie prac koncepcyjnych dwóm rodzajom zasad postępowania cywilnego: zasadom podstawowym, określanym jako absolutne, o konstytucyjnym charakterze dla każdego procesu cy-

¹ Rozp. Prezydenta RP z 29.11.1930 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 83, poz. 651) oraz rozp. Prezydenta RP z 27.10.1932 r. zmieniające niektóre przepisy Kodeksu Postępowania Cywilnego i Przepisów wprowadzających Kodeks Postępowania Cywilnego (Dz.U. Nr 93, poz. 802) a także obwieszczenie MS z 1.12.1932 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu Kodeksu postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 112, poz. 934).

² Szerzej w: Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Sekcja postępowania cywilnego, Polska procedura cywilna. Projekty referentów z uzasadnieniem. Przedruk wyczerpanych druków z 1921 r. i 1923 r., t. 1, Warszawa 1928.

³ Zob. F.K. Fierich, w: Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Sekcja postępowania cywilnego, Polska procedura cywilna, t. 1, s. 306.

wilnego, oraz zasadom strukturalnym, za pośrednictwem których model procesu mógł przybrać jedną z kilku dostępnych form⁴. Równie istotne stało się określenie roli sędziego w procesie cywilnym, któremu zamierzano powierzyć zarządzanie tokiem postępowania, przyjmując założenie, że jego znaczny zakres swobody wprowadzi do sądów orzekających w sprawach cywilnych nowy wymiar prawnej i społecznej efektywności⁵.

2. W konsekwencji zasady rozpoznawania spraw w trybie procesowym powinny być spójne, normy zawierające odrębności – pozostać jednostkowe, zaś oczekiwana elastyczność dla czynności procesowych może zostać uzyskana za pośrednictwem zasady sędziowskiego kierownictwa postępowaniem. Status postępowań odrębnych był pochodną tego modelu. Zdecydowano o ustanowieniu jedynie dwóch takich postępowań: nakazowego i upominawczego. Ich obecność uzasadniono celowością udostępnienia podmiotom prawa cywilnego fakultatywnego postępowania cechującego się szybkością i uproszczeniem części czynności⁶. Dodatkowo, kilka niewielkich odrębności uregulowano dla spraw rozpoznawanych przed sądami grodzkimi, z czego dwie dotyczyły roszczeń o ochronę naruszonego lub zakłóconego posiadania⁷. W przypadku spraw handlowych również skorzystano tylko z nieznacznych odrębności, gdyż zasadniczym celem nie było tworzenie odmiennych zasad procesu, lecz fakultatywne poddanie sporów gospodarczych rozpoznaniu przez skład sędziów niezawodowych. Zrezygnowano natomiast z przygotowanej propozycji trzeciego postępowania odrębnego, przeznaczanego dla uproszczonego trybu rozstrzygania przed sądami grodzkimi spraw drobiazgowych⁸. Obok konstrukcji postępowania spornego, elementem scalającym postępowanie cywilne była też, składająca się z kilku przepisów, część ogólna⁹.

3. Trzy¹⁰ kolejne postępowania odrębne włączono do struktury postępowania rozpoznawczego wraz z postępowaniem nad unifikacją prawa cywilnego materialnego, co nastąpiło w latach 1945–1946 r. i objęło postępowania w sprawach małżeńskich i w sprawach ze stosunków między rodzicami a dziećmi, a także w sprawach o naruszenie

⁴ Szerzej *F.K. Fierich*, Przewodnie zasady procesu cywilnego. Wykład, Kraków 1911; *E. Waśkowski*, System procesu cywilnego, t. 1, Wstęp teoretyczny, zasady racjonalnego ustroju sądów i procesu cywilnego, Wilno 1932, s. 104 i n.

⁵ Koncepcję tę priorytetowo traktował *F.K. Fierich*, a *J. Skąpski* przedstawiał następująco: „projekt części ogólnej stara się unikać kazuistyki, która nie mogąc nigdy wyczerpać wszystkich ewentualności, z natury rzeczy pociąga za sobą luki w ustawie szkodliwe, a pozorami dokładności ogranicza swobodę sędziego wbrew zasadom nowoczesnego ustawodawstwa, zmierzającego do rozszerzenia jego pełnomocnictw” – zob. *J. Skąpski*, Postępowanie. Część ogólna, w: Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Sekcja postępowania cywilnego, Polska procedura cywilna, t. 1, s. 139.

⁶ Przepisy art. 465–475 KPC30 – postępowanie nakazowe; art. 476–485 KPC30 – postępowanie upominawcze. O braku uzasadnienia dla wprowadzania licznych postępowań odrębnych pisze *J. Skąpski*, Nadzwyczajne procesy cywilne, w: Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Sekcja postępowania cywilnego, Polska procedura cywilna, t. 1, s. 155–156, 163–165.

⁷ Zob. art. 397–398 KPC30.

⁸ Projekt *T. Dziurzyńskiego*, Postępowanie przed sądami powiatowymi, w: Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Sekcja postępowania cywilnego, Polska procedura cywilna, t. 1, s. 324, 346–354.

⁹ Za wprowadzeniem przepisów ogólnych opowiadał się m.in. *J. Skąpski*; odmienne stanowisko przedstawiał *M. Allerhand* – zob. *A. Stawarska-Rippel*, Elementy prywatne i publiczne w procesie cywilnym w świetle prac kodyfikacyjnych w Polsce (1918–1964), Katowice 2015, s. 127.

¹⁰ Przejściowo do 1964 r., po nowelizacji KPC50, status postępowania odrębnego uzyskało jeszcze postępowanie pojednawcze – art. 453 KPC50, zob. *J. Jodłowski*, *W. Siedlecki*, Postępowanie cywilne. Część ogólna, Warszawa 1958, s. 35.

posiadania¹¹. Wprowadzenie każdego z nich uzasadniono koniecznością uwzględnienia łączonych z nimi elementów publicznoprawnych. Twierdzono, że państwo ma interes prawny, aby rozpoznawanie tej grupy roszczeń następowało na podstawie prawidłowego ustalenia stanu faktycznego oraz uwzględnienia w zasadach orzekania szczególnych wartości, ponieważ w ten sposób wspomagana jest polityka społeczna¹². Pogląd o specyfice tych spraw wyrażali też członkowie Komisji Kodyfikacyjnej II RP¹³.

4. Powołując się na uwzględnianą w całym systemie prawa ochronę takich wartości, jak: rodzina i małżeństwo oraz dobro dziecka, podkreślano potrzebę zapewnienia kontynuacji tej ochrony poprzez przyznanie wymienionym sprawom silniejszych gwarancji procesowych¹⁴. W odróżnieniu od pierwotnych założeń w kolejnych latach temu przedsięwzięciu towarzyszyło ograniczenie zasad dyspozytywności i kontradyktoryjności. W ten kierunek zmian wpisywały się też normy przyznające prokuratorowi możliwość uczestnictwa w postępowaniach na prawach strony, a także ustanawiające brak związania sądu uznaniem powództwa, obowiązkową obecność stron i możliwość dopuszczenia dowodu także gdy strony wyraziły sprzeciw. Niektóre z tych rozwiązań, łączące się z zasadą śledczą, były znane również innym procedurom cywilnym¹⁵. Od lat 50. XX w. zaczęto eksponować tylko jedno źródło ich pochodzenia, którym – z racji zmian ustrojowych i potrzeb propagandowych – miało być prawo radzieckie¹⁶.

5. Wyodrębnienie spraw o ochronę posiadania wyjaśniano natomiast szczególnym rodzajem orzekania o przedmiocie sporu i znaczeniem, jakie dla społeczeństwa przedstawia spokojny stan posiadania. Nowa, doktrynalna przesłanka zainteresowania roszczeniami posesoryjnymi wynikała z teorii rozwoju ustroju socjalistycznego głoszącej samoczynne zanikanie własności prywatnej, co powinno skutkować pozostawieniem obywatelom, obok własności osobistej, tylko jednego rodzaju władztwa, jakim było posiadanie. Równocześnie ze zwiększeniem liczby rodzajów postępowań odrębnych zmniejszono zakres właściwości sądów w postępowaniu zwykłym na rzecz administracji i organów *quasi*-sądowych.

6. W trakcie przygotowania obecnego KPC o losach postępowań odrębnych mógł rozstrzygnąć wynik różnicy stanowisk w nowej Komisji Kodyfikacyjnej odnoszony do relacji między postępowaniem spornym i niespornym¹⁷. W odpowiedzi na propozycję włączenia drugiego z nich do KPC zgłoszono, forsowane od kilku lat, postulaty scalenia postępowania spornego z niespornym¹⁸ albo zdominowania postępowania rozpoznaw-

¹¹ Zob. dekret z 22.1.1945 r. – Przepisy wprowadzające prawo małżeńskie (Dz.U. Nr 48, poz. 271) oraz dekret z 22.1.1946 r. – Przepisy wprowadzające prawo rodzinne (Dz.U. Nr 6, poz. 53).

¹² Zob. *M. Waligórski*, Zmiany proceduralne w związku z ostatnią unifikacją prawa cywilnego, PiP 1946, Nr 5–6, s. 82.

¹³ Zob. *J. Skąpski*, Nadzwyczajne procesy cywilne, s. 157.

¹⁴ Zob. *Z. Krzemiński*, Postępowanie odrębne w sprawach ze stosunków między rodzicami a dziećmi, Warszawa 1978, s. 7; *S. Dalka*, Sądowe postępowania cywilne. Założenia ogólne i proces cywilny, t. II, Gdańsk 1992, s. 256, 261.

¹⁵ *A. Stawarska-Rippel*, Elementy prywatne i publiczne w procesie, s. 162.

¹⁶ *Szerzej W. Berutowicz*, Charakter zmian prawa postępowania cywilnego w Polsce Ludowej, ZNUWR 1958, t. III, s. 194.

¹⁷ *A. Machnikowska, A. Stawarska-Rippel*, The principles civil procedure in Poland in the twentieth century. Doctrine, drafts and law in a comparative perspective, *Comparative Law Review* 2016, No 1, s. 121.

¹⁸ Sprawozdanie z prac Komisji Kodyfikacyjnej, PiP 1957, Nr 3, s. 624.

czego przez rozwiązania typowe dla postępowania nieprocesowego. Powołano się przy tym na potrzebę zwiększenia możliwości działania sądu¹⁹. Część przedstawicieli nauki prawa krytycznie oceniała ten kierunek zmian, przewidując że rzeczywistym celem nie będzie poprawa funkcjonalności postępowania cywilnego, lecz poszerzenie miejsca dla zasady śledczej. Ostatecznie postępowanie sporne zostało zachowane, a do KPC wprowadzono postępowanie niesporne, które przyjęło nazwę nieprocesowego i poszerzyło swój zakres.

7 7. Postępowania odrębne zgrupowano w ramach Tytułu VII Księgi Pierwszej KPC. Ich liczbę zwiększono do sześciu, dołączając postępowanie w sprawach o roszczenia pracowników. Argumentacja dotycząca tego postępowania – potrzeba rozbudowy funkcji ochronnej – wpisywała się w dotychczasowy przekaz dotyczący socjalizacji prawa. Uzasadniał on także poszerzanie, poprzez niektóre postępowania odrębne, zróżnicowania pozycji procesowej części roszczeń, w tym poprzez ich uprzywilejowanie²⁰. Równocześnie jednak nadal utrzymywano ograniczoną kognicję sądów. Orzekanie należało do wyodrębnionych sądów pracy, lecz na etapie przedsądowym w rozstrzyganie sporów pracowniczych angażowano liczne społeczne komisje działające w ramach upaństwowionej gospodarki.

8 8. Osobne rozwiązania organizacyjne stosowano także wobec rozpoznawania innych spraw. W postępowaniach nakazowym i upominawczym wydawanie nakazów należało od 1955 r. do państwowych biur notarialnych²¹. Wynikające z tej okoliczności nie-spójności w systemie prawa przedstawiano jako pozbawione znaczenia²². Twierdzono, że standard jednolitości drogi sądowej został utrzymany. Podkreślano natomiast walory tego rozwiązania w postaci szybszego tempa czynności i niższych kosztów.

Większość spraw gospodarczych pozostawała poza postępowaniem sądowym, którego miejsce zajął, przeznaczony dla sektora przedsiębiorstw państwowych, Państwowy Arbitraż Gospodarczy. Ta instytucja, wbrew swojej nazwie, prowadziła postępowanie podporządkowane koncepcji gospodarki nakazowo-rozdzielczej²³.

9 9. W 1985 r. postępowanie dla roszczeń pracowniczych przekształcono w postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, przy czym część

¹⁹ Zob. Z. Resich, Ocena założeń kodyfikacyjnych kodeksu postępowania cywilnego, w: Funkcjonowanie kodeksu postępowania cywilnego w praktyce. Materiały na konferencję naukową, Warszawa–Popowo, październik 1984, Warszawa 1984, s. 13.

²⁰ Zob. A. Zieliński, Uprzywilejowanie niektórych roszczeń w postępowaniu cywilnym, w: Studia z prawa postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Z. Resicha, Warszawa 1985, s. 316 i n.

²¹ Zgodnie z art. 1 dekretu z 18.2.1955 r. o przekazaniu państwowym biurom prawnym niektórych czynności sądowych (Dz.U. Nr 9, poz. 56) wydawanie nakazów należało do państwowych biur notarialnych z wyjątkiem spraw zastrzeżonych dla sądów.

²² Dotyczyło to m.in. nieczytelnej relacji między przepisami o postępowaniach nakazowym i upominawczym a pozostałymi normami postępowania procesowego, z uwagi na brzmienie art. 13 § 2 KPC, a także umocowania notariuszy w sytuacji gdy przepisy powoływały się na orzeczenie sądu; wątpliwości usuwano poprzez tezę, że notariusze działają „niejako w zastępstwie sądów” – zob. Z. Resich, w: System PRProcCiw, t. I, 1987, s. 572; S. Dalka, Ochrona sądowa roszczeń majątkowych w postępowaniu nakazowym i upominawczym, Gdańsk 1977, s. 283.

²³ Dekret z 5.8.1949 r. o państwowym arbitrażu gospodarczym (Dz.U. Nr 46, poz. 340 ze zm.); ustawa z 23.10.1975 r. o Państwowym Arbitrażu Gospodarczym, Dz.U. Nr 34, poz. 183, ze zm.

przepisów uregulowano jako wspólne²⁴. Zmiana pogłębiła dywersyfikację struktury postępowania procesowego: ustanowiła nowe postępowanie odrębne oraz wykorzystała je do wprowadzenia do procesu cywilnego spraw o charakterze administracyjnym (sprawy ubezpieczeń społecznych), korzystając z możliwości przyznania drogi procesu cywilnego sprawom cywilnym w znaczeniu formalnym.

10. Różnorodne uwarunkowania funkcjonowania postępowań odrębnych przed 1990 r. wpłynęły na to, że w momencie zmiany ustrojowej system postępowania cywilnego dysponował ograniczonym doświadczeniem udziału instytucji postępowania odrębnego w procesie cywilnym²⁵. Odpowiedniej wiedzy nie miał też nowy ustawodawca. Przyjęto założenie rozszerzenia kognicji sądów powszechnych, odkładając w czasie decyzję o reformie KPC. By zrealizować pierwszy z celów, zaczęto wprowadzać kolejne postępowania odrębne. Poszerzono także zakres niektórych postępowań, pierwotnie przeznaczonych dla prostych roszezeń, co powodowało, że nie zawsze realizowały deklarowane dla nich cele, a biorące w nich udział strony nie uzyskiwały należnych im gwarancji procesowych²⁶. Jednocześnie fragmentarycznie korygowano dotychczasową strukturę postępowania rozpoznawczego. Poszczególne rodzaje działań nie były ze sobą spójne. Początkowo zaniechano nawet ustanowienia norm kolizyjnych. Pierwszym z grupy nowych postępowań odrębnych było ustanowione w 1989 r.²⁷ postępowanie w sprawach gospodarczych. Jego zasady znacznie się różniły od zasad normujących postępowanie zwykłe. W 1997 r. uregulowano następne postępowanie, tym razem w sprawach z zakresu przeciwdziałania praktykom monopolistycznym oraz w sprawach z zakresu regulacji energetyki²⁸. Zwiększono też w ten sposób w postępowaniu procesowym udział spraw cywilnych w znaczeniu formalnym.

11. Wskutek przeprowadzonych zmian wzrosła skala dywersyfikacji, która zainicjowała spór w nauce prawa oraz w innych środowiskach prawniczych. Dotyczył on funkcji, jakie powinny lub mogą być realizowane przez postępowania odrębne, oraz odnosił się do treści norm zawierających odrębności procesowe, którymi może posługiwać się ustawodawca w ramach postępowania procesowego, bez ryzyka postawienia mu zarzutu o naruszeniu prawa równego dostępu do sądu.

12. Przedmiotem dyskusji, jak i licznych nowelizacji przepisów były, obok postępowania w sprawach gospodarczych, postępowanie nakazowe oraz postępowanie upomi-

²⁴ Przepis art. 1 ust. 1 pkt 1 ustawy z 18.4.1985 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych (Dz.U. 20, poz. 85). Ustawa uchyliliła zawierającą liczne przepisy procesowe ustawę z 24.10.1974 r. o okręgowych sądach pracy i ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 39, poz. 231 ze zm.).

²⁵ Doświadczenia te obejmowały faktycznie tylko część postępowań odrębnych: postępowanie w sprawach małżeńskich, postępowanie w sprawach ze stosunków między rodzicami a dziećmi oraz postępowanie w sprawach o naruszenie posiadania.

²⁶ O zasadach, na jakich powinny być obecne w systemie postępowania cywilnego postępowania odrębne przeznaczone dla szybkiego rozstrzygnięcia sprawy, zob. *M. Jędrzejewska*, Podmiotowy zakres wymiaru sprawiedliwości (problem postępowania nakazowego i upominawczego), w: *Zbiór rozpraw z zakresu postępowania cywilnego*. Profesorowi Włodzimierzowi Berutowiczowi w 40-lecie pracy naukowej (red. *H. Mądrzak*), Wrocław 1990; *taż*, Zmiana istoty postępowań odrębnych w sprawach prostych i drobnych, *SI* 1998, Nr 34.

²⁷ Ustawa z 24.5.1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych (Dz.U. Nr 33, poz. 175 ze zm.).

²⁸ Rozdział dodany na podstawie art. 25 pkt 4 ZmKPC96, poddany następnie zmianom poprzez art. 58 pkt 1 PrEnerg.

nawcze (wydawanie nakazów powróciło do sądów). Ewolucja tych trzech postępowań nie była jednokierunkowa, a wybór metod używanych do formowania odrębności ich norm wzbudzał na tyle poważne konsekwencje, że analizowano niektóre z nich w kilku orzeczeniach TK²⁹. Symptomatyczny dla charakteru zagadnień prawnych, jakie powstały na tle obowiązywania niektórych z tych przepisów, był fakt, że stanowisko TK także uległo częściowej zmianie³⁰. Równie istotna dla kształtowania standardu postępowania cywilnego była materia weryfikowanych przez TK praw i obowiązków stron postępowań odrębnych. Jako przykład można wymienić brak pouczeń dla strony działającej bez zawodowego pełnomocnika w bardzo sformalizowanym postępowaniu w sprawach gospodarczych, co w praktyce sądowej pozbawiało te podmioty prawa cywilnego dostępu do należnych im gwarancji prawnych.

13 **13.** Uwaga należy się też postępowaniu upominawczemu, którego pozycja w 2000 r. została zmodyfikowana w taki sposób, że w sprawach roszczeń majątkowych uzyskało ono status postępowania wstępnego. Stopniowo, obok już funkcjonujących, wprowadzano następne postępowania, w tym w 2000 r. – postępowanie uproszczone³¹, a w dalszych latach postępowania: w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone, kilka postępowań z zakresu regulacji (energetyki, telekomunikacji i poczty, transportu kolejowego, rynku wodno-kanalizacyjnego), europejskie postępowanie nakazowe, europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń (oba w 2008 r.)³², elektroniczne postępowanie upominawcze (2009 r.)³³. W 2020 r. wprowadzono do postępowania procesowego postępowanie w sprawach ochrony własności intelektualnej³⁴. Rozpoznawanie niektórych rodzajów spraw uregulowano poza KPC, jak w przypadku norm o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym³⁵. Cechy tego postępowania są zbliżone do rozwiązań charakteryzujących postępowania odrębne, natomiast z powodu jego umiejscowienia w innym akcie prawnym, uprawnione jest traktowanie go jako szczególnego postępowania cywilnego³⁶.

14 **14.** Równocześnie uległy zmianie dotychczasowe konstrukcje części postępowań odrębnych, jak w przypadku postępowania nakazowego i postępowania upominawczego, a także postępowania w sprawach z zakresu ochrony konkurencji i konsumentów, do którego dołączono sprawy praktyk nieuczciwie wykorzystujących przewagę kontraktową. Postępowanie w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone

²⁹ M.in. wyr. TK z 28.7.2004 r., OTK-A 2004, Nr 7, poz. 72; wyr. TK z 13.1.2004 r., SK 10/03, OTK-A 2004, Nr 1, poz. 2; wyr. TK z 23.10.2006 r., SK 42/04, OTK-A 2006, Nr 9, poz. 125.

³⁰ Szerzej – Nb 48.

³¹ Wprowadzone przepisami ZmKPC00.

³² Wprowadzone przez ustawę z 5.12.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 234, poz. 1571).

³³ Wprowadzone przez ZmKPC09.

³⁴ Rozdział dodany przez art. 1 pkt 5 ZmKPC20.

³⁵ Por. RoszczGrupU.

³⁶ Cechy szczególnego postępowania cywilnego, w tym kwalifikowanie do tej kategorii postępowań m.in. przypadków postępowań cywilnych uregulowanych poza przepisami Kodeksu postępowania cywilnego zob. *S. Włodyka*, Pojęcie postępowania cywilnego i jego rodzaje, w: *Wstęp do systemu prawa procesowego cywilnego*, Wrocław 1974, s. 320–321. Zawarta w tym poglądzie analiza, pomimo jej powstania wiele lat przed wprowadzeniem do systemu postępowania cywilnego przepisów o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym, zachowuje aktualność i powinna być jednym z punktów odniesienia dla określenia pozycji tego postępowania w systemie prawa.

zniesiono, a postępowanie w sprawach gospodarczych, po kilkunastu latach istnienia, zlikwidowano (w 2012 r.), by następnie dokonać jego reaktywacji (w 2019 r.)³⁷. Ten rodzaj przekształceń, a także przenoszenie niektórych odrębności do postępowania prowadzonego na zasadach ogólnych, zwiększyły wpływ postępowań odrębnych na całe postępowanie procesowe. Przykładem były nowelizacje KPC wprowadzone przez przepisy ZmKPC11 oraz ZmKPC19 (m.in. obowiązkowa odpowiedź na pozew, dopuszczalność wydania wyroku na posiedzeniu niejawnym, odniesienie w pozwie do próby ugodowego, pozasądowego rozwiązania sporu, zasady zwrotu pisma procesowego bez wezwania do usunięcia jego braków).

15. Współcześni legislatorzy kontynuują politykę fragmentarycznego reformowania postępowania cywilnego z udziałem postępowań odrębnych. Obecnie na etapie prac ustawodawczych są postępowania: w sprawach z udziałem konsumentów, postępowanie nakazowe w sprawach o natychmiastowe świadczenia alimentacyjne, a także rozbudowa odrębności postępowania w sprawach małżeńskich³⁸. Z zestawienia uzasadnień przepisów tych projektów z poprzednimi nowelizacjami KPC wynika, że ustawodawca uznał mnożenie postępowań spornych oraz szerokie wykorzystywanie w jednym z nich systemu teleinformatycznego³⁹ za mechanizm modernizujący w dostatecznym stopniu system postępowania procesowego cywilnego. To założenie i towarzysząca mu praktyka legislacyjna wzbudzają jednak poważne wątpliwości. Wprowadzanie części postępowań jest bowiem przejawem wybiórczej reakcji ustawodawcy na roszczenia, które społecznie, gospodarczo lub politycznie zyskują na znaczeniu⁴⁰. Większość z nich, w tym także roszczenia nieobjęte zainteresowaniem reformatorów, wymagają jednak przede wszystkim – dla ich poprawnego rozpoznania – przywrócenia sprawności postępowania prowadzonego na zasadach ogólnych.

16. Wprawdzie treść przepisów niektórych postępowań odrębnych jest czasami przedstawiana jako forma pilotażu poprzedzającego ich upowszechnienie, ale tego rodzaju transfer cechuje umiarkowana efektywność i niekonsekwencja (np. brak możliwości skorzystania z umów dowodowych dla innych spraw niż gospodarcze oraz z zasad postępowania uproszczonego dla roszczeń o większej niż 20 000 zł wartości przedmiotu sporu). W tym samym czasie przepisy postępowania prowadzonego na zasadach ogólnych stają się coraz bardziej kazuistyczne i – z wyjątkami – sformalizowane. Podnosi to poziom niespójności w postępowaniu procesowym, ponieważ równocześnie wiele norm wchodzi w kolejne powiązania wewnątrzsystemowe. Ustawodawca uwzględnia tylko

³⁷ Por. ZmKPC11 oraz ZmKPC19.

³⁸ M.in. projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Rządowe Centrum Legislacji, Nr wykazu: UD156 oraz poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy IX kadencji Nr 1092.

³⁹ Zob. A. Zielińska, Wpływ informatyzacji na założenia konstrukcyjne procesu cywilnego, Warszawa 2016.

⁴⁰ Na problem traktowania tej kwestii przez ustawodawcę „koniunkturalnie” zwrócił uwagę m.in. T. Erciński, Postępowania odrębne de lege lata i de lege ferenda, w: Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych. Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego Szczecin–Niechorze 28–30.9.2007 r. (red. H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska), Warszawa 2009, s. 6.

część z nich, nie zawsze przy tym prawidłowo zarządzając tymi relacjami⁴¹. Wzrasta w ten sposób także ryzyko nieprawidłowego zróżnicowania zasad dostępu podmiotów prawa cywilnego do gwarancji procesowych (nadmierne ograniczenie lub uprzywilejowanie). Skupienie aktywności legislacyjnej na jednym rozwiązaniu – postępowaniach odrębnych znosi z pola widzenia inne, możliwe do wykorzystania zasoby systemu postępowania cywilnego. Obniża to efektywność części działań reformatorskich, także tych pozytywnie ocenianych jak w przypadku niektórych elementów wprowadzonego w 2019 r. posiedzenia przygotowawczego.

1.2. Postępowania odrębne – perspektywa krajowego systemu prawa

- 17 1. Postępowania odrębne przynależą do postępowania rozpoznawczego regulowanego normami KPC. Ich status względem trybów i rodzajów postępowania wynika ze struktury postępowania rozpoznawczego. Jest ona niejednolita. W jej ramach funkcjonuje podstawowy podział na postępowanie procesowe i postępowanie nieprocesowe, przy czym delimitacja jest czytelnie określona nie tylko systematyką KPC⁴², lecz także brzmieniem innych przepisów, począwszy od art. 13 KPC, traktującego rozpoznawanie spraw w procesie jako zasadę. Na ich podstawie nauka prawa wyróżnia dwa tryby rozpoznawania spraw: procesowy i nieprocesowy.
- 18 2. Niejednorodna jest także struktura norm, według których prowadzony jest proces. Obok głównej formy procesu, przeznaczonej dla większości spraw kierowanych do trybu procesowego, wydzielono przepisy dotyczące rozpoznawania spraw w postępowaniach odrębnych. Celem tego rozwiązania jest wprowadzanie zmodyfikowanych form procesu do rozstrzygania niektórych kategorii spraw cywilnych⁴³, z powodu ich specyficznych cech lub priorytetów polityki prawa. Na formę procesu w tych postępowaniach składają się szczególnie instytucje procesowe oraz, stosowane odpowiednio, elementy formy głównej, które nie zostały wyłączone lub ograniczone przez przepisy danego postępowania odrębnego. W konsekwencji, obok rodzaju postępowań procesowych, jakim jest postępowanie zwykle, zwane też zwyczajnym, występuje też jego drugi rodzaj – postępowania prowadzone na podstawie przepisów o postępowaniach odrębnych. W doktrynie spotykane są także inne oznaczenia postępowań odrębnych,

⁴¹ Szerzej o standardzie zarządzania tymi związkami oraz o stopniu ich skomplikowania analizowanym jeszcze, gdy liczba postępowań odrębnych była mniejsza – zob. *S. Cieślak*, Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2013, s. 128–132.

⁴² Przepisy Części Pierwszej KPC są podzielone na cztery księgi: Księga Pierwsza – Proces, Księga Druga – Postępowanie nieprocesowe, Księga Czwarta – Postępowanie w razie zaginięcia lub zniszczenia akt; przepisy Księgi Trzeciej – Sąd Polubowny zostały uchylone.

⁴³ O formach procesowych w postępowaniu spornym, kształtujących proces zwyczajny i postępowania odrębne zob. *J. Jodłowski, W. Siedlecki*, Postępowanie cywilne. Część ogólna, Warszawa 1958, s. 34; na temat aktualności tego poglądu zob. *T. Ereciński*, Postępowania odrębne de lege lata i de lege ferenda, w: *Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych. Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego Szczecin–Niechorze 28–30.9.2007 r.* (red. *H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska*), Warszawa 2009, s. 1.

posługujące się w stosunku do nich sformułowaniem „tryb” lub „tryby” rozumiane też jako jeden z trybów procesu⁴⁴.

3. Argumentem na rzecz opisu pozycji postępowań odrębnych jako form procesu oraz rodzaju postępowania, nie zaś jako trybów postępowania, jest brzmienie norm odwołujących się do pojęcia postępowań odrębnych. Artykuł 13 KPC, art. 201 § 1 KPC nie separują tych postępowań od procesu, nie stosują wobec nich określenia „tryb”, natomiast rozróżniają „tryb” od „rozpoznania sprawy według przepisów o postępowaniach odrębnych”⁴⁵. Przesłanką wniosku o tym, że postępowania odrębne stanowią rodzaj, postępowania procesowego, charakteryzujący się niejednorodnością form, podczas gdy postępowanie procesowe zwykle ma jedną formę, jest też treść przepisów postępowań odrębnych. Nie potwierdza ona, zdaniem większości przedstawicieli doktryny⁴⁶, tezy o trybach postępowania odrębnego, mimo zróżnicowania zasad prowadzenia poszczególnych postępowań odrębnych. Wynika to z braku, po stronie tych postępowań, ich zbiorczych i indywidualnych cech, które nauka prawa przywołuje przy kryteriach wyróżniających tryby postępowania rozpoznawczego: i przy ich powiązaniach wewnątrzsystemowych.

4. Część wypowiedzi doktryny, analizując cechy postępowań odrębnych, wyprowadza inny wniosek, zgodnie z którym obecność każdego postępowania odrębnego wywiera skutek w postaci powstania osobnego, indywidualnego trybu związanego z danym postępowaniem odrębnym⁴⁷. W konsekwencji wielość trybów z udziałem postępowań odrębnych odpowiada liczbie postępowań odrębnych. Należy mieć przy tym na uwadze, że ze względu na sposób regulacji wewnętrznej niektórych postępowań odrębnych ich liczebność jest przedmiotem zróżnicowanego stanowiska jurysprudencki⁴⁸. Biorąc pod uwagę stan prawny obowiązujący na początku 2022 r., najczęściej podawana jest liczba szesnastu postępowań odrębnych.

5. Pogląd o wielu, z powodu obecności postępowań odrębnych, trybach postępowania rozpoznawczego powołuje się na treść art. 191 KPC dotyczącą zasad kumulacji

⁴⁴ O postępowaniu odrębnym jako szczególnym trybie procesu, zob. *J. Jodłowski, Z. Resich*, Postępowanie cywilne, Warszawa 1987, s. 30; zob. *J. Gudowski*, w: *Erećński*, Komentarz KPC, t. I, 2009, s. 133 i 140. Drugi z przywołanych autorów posługuje się też pojęciem rodzaj przy określaniu statusu postępowań odrębnych.

⁴⁵ Zgodnie z art. 13 § 1 KPC sąd rozpoznaje sprawy w procesie, chyba że ustawa stanowi inaczej. W przypadkach przewidzianych w ustawie sąd rozpoznaje sprawy według przepisów o postępowaniach odrębnych; zgodnie z art. 201 § 1 KPC przewodniczący bada, w jakim trybie sprawa powinna być rozpatrzona oraz czy podlega rozpoznaniu według przepisów o postępowaniu odrębnym; natomiast art. 191 KPC, zawiera zastrzeżenie „o ile dla któregośkolwiek z tych roszeń nie jest przewidziane postępowanie odrębne”.

⁴⁶ Zob. *M. Manowska*, Postępowania odrębne, 2010, s. 11–12; *T. Erećński*, Postępowania odrębne de lege lata i de lege ferenda, w: *Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych. Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego Szczecin–Niechorze 28–30.9.2007 r.* (red. *H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska*), Warszawa 2009, s. 2, 3.

⁴⁷ Zob. *J. Bodio*, w: *Jakubecki*, Komentarz KPC, t. 1, 2017, s. 60; *W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki*, Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 2016, s. 44–45.

⁴⁸ Część doktryny zajmuje stanowisko, według którego o liczbie postępowań odrębnych decydują nazwy działów Tytułu VII KPC, inni przedstawiciele nauki prawa uwzględniają także wewnętrzne podziały w ramach tych jednostek redakcyjnych.

roszczeń⁴⁹, a także na regulację europejskiego postępowania nakazowego. W artykule 505¹⁸ KPC użyto bowiem sformułowania o rozpoznaniu sprawy we właściwym trybie w sytuacji, kiedy w całym zakresie zgłoszonego żądania lub wskutek wniesienia sprzeciwu, sprawa nie może zostać rozstrzygnięta w tym postępowaniu⁵⁰, co powoduje jej przekazanie do innego postępowania.

- 22 6. Odnosząc się do obu odmiennych racji, jest uprawnione twierdzenie, że więcej argumentów przemawia za poglądem niekwalifikującym postępowań odrębnych do trybów postępowania. Taki pogląd przyjęła obecnie większość przedstawicieli doktryny⁵¹. Postępowania odrębne zawsze są związane z trybem procesowym, ponieważ przepisy tego trybu mają zastosowanie, choć w różnym zakresie, do każdej sprawy regulowanej przepisami postępowania odrębnego. Od pozostałych rozstrzyganych w trybie procesowym spraw odróżnia je korzystanie w pierwszej kolejności z przepisów szczególnych konkretnego postępowania odrębnego. Z kolei, odnosząc się do brzmienia art. 191 KPC, należy odnotować dwie kwestie. Treść tej normy powstała w innych okolicznościach funkcjonowania postępowań odrębnych w systemie prawa niż ma to miejsce obecnie.

W 1964 r. liczba postępowań odrębnych była niewielka, ponadto w prowadzenie kilku z nich były zaangażowane, na różnym etapie rozpoznawania sprawy, inne instytucje. Przepisy o postępowaniu nakazowym stosowali notariusze, a w sprawach pracowniczych orzekały przez wiele lat osobne sądy pracy. Posługiwanie się w ówczesnej nauce prawa przez część jej przedstawicieli kategorią „tryby postępowań odrębnych” mogło zmierzać do podkreślenia daleko idącej odmienności, także organizacyjnej, postępowań odrębnych. Ta sama przesłanka sprzyjała wykładni art. 191 KPC, na podstawie której jako tryb traktowano też postępowania odrębne ponieważ przepis dotyczył kumulacji roszczeń. Tymczasem art. 13 KPC, który powinien pełnić rolę rozstrzygającą, nie wprowadził trybu postępowań odrębnych, różnicował natomiast ich pozycję inaczej niż uczynił to wobec postępowań w sprawach nierozstrzyganych w procesie.

- 23 7. Poprawności kwalifikowania postępowań odrębnych jako rodzaju postępowania procesowego, a nie trybu postępowania, nie wyklucza też wykładnia art. 191 KPC, ponieważ przyjęcie pierwszego z założeń nie pozbawia art. 191 KPC skuteczności. Również brzmienie art. 505¹⁸ KPC używającego w europejskim postępowaniu nakazowym pojęcia „tryb” nie powinno stanowić argumentu funkcjonowaniu postępowań odrębnych jako trybów postępowania cywilnego. Celowe jest w tej kwestii przypomnienie, że pozostałe unormowania nie tylko nie posługują się taką treścią, lecz jednoznacznie stanowią o traktowaniu tych postępowań jako postępowań prowadzonych w tym samym trybie co postępowanie zwykłe. Zgodnie ze wspólną normą dla postępowania nakazo-

⁴⁹ Zgodnie z przytoczoną wykładnią art. 191 KPC dotyczy też trybu jednego z postępowań odrębnych uregulowanych w KPC – zob. *Z. Resich*, w: *System PRProcCyw*, t. I, 1987, s. 484; tak – na rzecz trybu postępowań odrębnych – również *J. Krajewski*, w: *Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem*, t. 1 (red. *J. Jodłowski, K. Piasecki*) Warszawa 1989, s. 314.

⁵⁰ Por. art. 505¹⁸ § 1 oraz art. 505¹⁹ § 1 KPC – określenie w ten sposób charakteru dalszych czynności wobec tej sprawy nie decyduje jednak, w związku z brzmieniem pozostałych przepisów, w tym norm zasadniczych, o tym, że ustawodawca wprowadził tryb postępowań odrębnych; szerzej *J. Jagiela*, w: *Marciniak, Komentarz KPC*, t. I, 2019, s. 227; *J. Gudowski*, w: *Ereciński, Komentarz KPC*, t. I, 2009, s. 140.

⁵¹ Zob. *M. Osowska-Grzelak*, *Wzajemna relacja postępowań odrębnych występujących w procesie cywilnym w ujęciu ogólnym – cz. II*, MoP 2008, Nr 14, i dokonany tam przegląd stanowisk nauki prawa w odniesieniu do terminologii wykorzystywanej przy określeniu pozycji prawnej postępowań odrębnych.

wego i upominawczego – art. 480¹ § 2 KPC, jeżeli sąd stwierdzi brak podstaw do wydania nakazu zapłaty, rozpoznaje sprawę według przepisów ogólnych lub w postępowaniu odrębnym właściwym dla danej sprawy, chyba że przepis szczególny przewiduje inny skutek. Działania tego nie poprzedza zmiana trybu, ponieważ sprawa nadal jest rozpoznawana w trybie procesowym⁵².

8. Regulacja postępowań odrębnych odbywa się z udziałem zespołów norm⁵³ określających treść odrębności. Traktowane są one jako przepisy szczególne względem przepisów postępowania prowadzonego na zasadach ogólnych (postępowania zwykłego). Ten rodzaj relacji skutkuje obowiązkiem interpretacji norm postępowań odrębnych w sposób zawężający ich wykładnię oraz stosowaniem odpowiednio norm postępowania zwykłego. **24**

9. W zakresie nieunormowanym przepisami konkretnego postępowania odrębnego, do spraw rozpoznawanych w danym postępowaniu zastosowanie znajdują przepisy innego postępowania odrębnego, jeżeli są spełnione równocześnie dwa warunki: **25**

- 1) sprawa spełnia kryteria przynależności do więcej niż jednego z postępowań odrębnych;
- 2) ustawodawca nie wykluczył lub w inny sposób nie ukształtował normy kolizyjnej z udziałem przepisów postępowania odrębnego⁵⁴.

Konsekwencją może być stosowanie w tej samej sprawie przepisów dwóch postępowań odrębnych. W pozostałym zakresie te sprawy poddano przepisom postępowania procesowego prowadzonego na zasadach ogólnych. Decyduje o tym systematyka KPC, a także art. 13 § 1 KPC.

10. Znaczenie dla omawianej kwestii ma także norma art. 191 KPC, zgodnie z którą dochodzenie jednym pozwem kilku roszczeń przeciwko temu samemu pozwanemu w postępowaniu odrębnym jest dopuszczalne tylko, gdy każde z tych roszczeń dotyczy spraw podlegających temu postępowaniu. **26**

11. Podległość sprawy przepisom o postępowaniu odrębnym jest przedmiotem ustaleń dokonywanych na podstawie art. 201 § 1 KPC. Zarządzenie przewodniczącego o rozpoznaniu sprawy w postępowaniu odrębnym nie wiąże sądu⁵⁵. Większość postępowań odrębnych jest obligatoryjna. Wyjątek stanowią inicjowane na wniosek powoda postępowanie nakazowe oraz elektroniczne postępowanie upominawcze. W odniesieniu do postępowania upominawczego o prowadzeniu sprawy na podstawie jego przepisów decyduje sąd, co powoduje, że z racji funkcjonowania tego postępowania jako opartego **27**

⁵² Argument ten przywoływano pod rządami, uchylonych już art. 486 § 1 i art. 498 § 2 KPC, zob. *M. Manowska*, *Postępowania odrębne*, 2010, s. 11–15; *T. Ereciński*, *Postępowania odrębne de lege lata i de lege ferenda*, s. 6. Zachował on aktualność ze względu na treść art. 489¹ § 2 KPC.

⁵³ Postępowania odrębne nie kształtują normy ustanawiające pojedynczą odrębność, lecz przynajmniej kilka z nich, co odróżnia je od jednostkowych norm ustanawiających odrębne rozwiązanie przewidziane w ramach postępowania zwykłego, np. przy rozpoznawaniu roszczeń alimentacyjnych.

⁵⁴ Częściowo aktualną, a częściowo historyczną z powodu zmian przepisów, analizę powiązań pomiędzy poszczególnymi postępowaniami odrębnymi przedstawia m.in. *M. Manowska*, *Postępowania odrębne*, 2010, s. 18–36; *J. Gudowski*, w: *Ereciński*, *Komentarz KPC*, t. I, 2009, s. 135–140. Zagadnie omówiono szczegółowo w każdym z kolejnych rozdziałów.

⁵⁵ Zob. uchw. SN z 19.4.2007. r., III CZP 11/07, OSNC 2008, Nr 2, poz. 23.

[Przejdź do księgarni →](#)